

LR Seimo laikinosios Etninės kultūros grupės, Etninės kultūros globos tarybos (EKGT) ir Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjungos (LEKUS) konferencija

Etninės kultūros ugdymo padėtis Lietuvoje ir siekiamybė

LR Seimo Europos informacijos biuras 2018-05-28

**Etninės kultūros ugdymo
reikšmė ir raida Lietuvoje**

Doc., dr. Dalia Urbanavičienė

EKGT pirmininkė, LEKUS pirmininko pavaduotoja

Etnokultūrinio ugdymo reikšmė

Sustiprėjusi tautinės savimonė padėjo atgauti Lietuvos Nepriklausomybę – be jos nebūtų „dainuojamosios revoliucijos“

- 1956 m. N. Chruščiovui paskelbus sovietinio režimo „atšilimo“ nuostatas, netrukus Lietuvoje prasidėjo kraštotyrinis judėjimas (nuo 1957 m. VU kraštotyrinės ekspedicijos), išaugęs į **etnokultūrinį sąjūdį**, kuris ėmė ypač stiprėti nuo 1967-1968 m.: tuomet prasidėjo Rasos šventės Kernavėje, romuviečių veikla, buvo įsteigti pirmi folkloro ansambliai (VU „Ratilio“) ir klubai (VU „Ramuva“, „Raskila“), išaugo žygeivystės judėjimas ir kt.
- Nepaisant to, kad šio sąjūdžio dalyvius nuolat persekiojo KGB, jų dėka vis dažniau **liaudies kūrybą imta naudoti ugdymui švietimo įstaigose**.
- Nepriklausomybės atgavimo priešaušryje apie etnokultūrinio ugdymo poreikį prabilta atvirai ir garsiai: **1989 m. vykusiame steigiamajame Lietuvių etninės kultūros draugijos suvažiavime** buvo aktyviai diskutuota apie etninę kultūrą mokykloje ir jos mokymo formas.

Etnokultūrinio ugdymo raida Nepriklausomoje Lietuvoje

- Nuo 1990-ųjų daugelyje mokyklų buvo įvestos etninės kultūros pamokos, etnokultūrinio ugdymo pedagogais neretai tapdavo folklorinio judėjimo dalyviai. Tokias nuostatas skatino ir M. Lukšienės sukurta tautinės mokyklos koncepcija, besiremianti etnokultūriniais pagrindais.
- Deja, netrukus įsigalėjo liberalios pakraipos mokyklos koncepcija – tautinės mokyklos idėjas užgožė iš JAV atėjusi tendencija tautiškumą tapatinti su pilietiškumu, pastarajam teikiant prioritetą. Pradėta drausti folkloristams dirbti mokytojais, naikinti mokyklų pasirinktą etnokultūrinę kryptį, etninės kultūros pamokas ir neberemti folkloro ansamblių veiklos.
- Jau 1998–1999 m. atlikta bendrojo lavinimo mokyklų vadovų anketinė apklausa parodė, kad „mokyklose mažėja dėmesys mokinių tautinės savimonės formavimui, patriotiniam ugdymui, etninės kultūros pagrindų dėstymui.“

Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas

Preambulė:

„...etninė kultūra yra tautos būties, išlikimo ir tvirtumo esmė, nacionalinės kultūros pamatas...“; „...tik savo etnine kultūra besiremianti tauta gali palaikyti savo visuomenės narių pilietinį brandumą, dalyvauti pasaulio civilizacijoje kaip lygiavertė partnerė, išlaikyti tokiai partnerystei ir bendradarbiavimui būtiną orumą, savarankiškumą ir savitumą...“

4 straipsnis. „Etninės kultūros valstybinės globos uždaviniai“ :

- 6) ugdyti brandžios tautinės savimonės asmenybę, integruojant etninę kultūrą į švietimo sistemą.

9 straipsnio „Etninės kultūros ugdymas“ 1 d. nustato, kad ŠMM bei jos valdymo sričiai priskirtos institucijos **privalo užtikrinti etnokultūrinį formalųjį ir neformalųjį ugdymą, šios srities pedagogų ir specialistų rengimą**, integruoja etninę kultūrą į įvairių sričių specialistų, susijusių su etninės kultūros plėtra rengimo aukštosiose, aukštesniosiose ir profesinėse mokyklose programas.

Kiti svarbiausi LR teisės aktai, nurodantys prioritetinį etnokultūrinio ugdymo poreikį

Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo preambulėje nurodomas lietuvių tautos siekis **puoselėti tautinį tapatumą ir savimoneę**, tarp pagrindinių nacionalinio saugumo objektų nurodomos tautos puoselėjamos vertybės ir kultūros paveldas, vienas iš nacionalinio saugumo užtikrinimo būdų – tautinių vertybių saugojimas.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme nustatytas vienas iš švietimo tikslų (3 str. 4 d.) **perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus**, laiduoti sąlygas asmens brandžiai tautinei savimonei formuotis, taip pat garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą, nuolatinį jos vertybių kūrimą.

Šiame įstatyme įvardijant ikimokyklinio ir pradinio ugdymo paskirtį, nurodoma pagalba vaikui **tenkinti „prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninės“**, poreikius (7 straipsnis) ir **„suteikti kultūros, taip pat ir etninės, pagrindus“** (9 straipsnis).

EKGT užsakymu atlikti tyrimai (2002 m.)

- 1991 m. didžioji dauguma abiturientų norėjo mokytis įvairių etninės kultūros dalykų, o 2002 m. tik tose mokyklose, **kur vyko intensyvi etnokultūrinė veikla**, susiformavo mokinių poreikis etninei kultūrai.
- 2002 m. iš esmės skyrėsi moksleivių, baigiančių mokyklą su etnokultūros pakraipa ir kitas bendrojo lavinimo vidurines mokyklas, nuostatos, orientacijos bei gyvenimo planai. **Gilesnis susipažinimas su etnine kultūra ir jos vertybių perėmimas pozityviai veikia jaunimo nuostatas savo šalies, kultūros ir tautinių vertybių atžvilgiu – stipresnė orientacija į šeimą, gyvenimą savo šalyje, mažiau ketinančių išvažiuoti iš Lietuvos.**
- Pastebėtas didesnis **moksleivių domėjimasis gilesniais, prasminiais etninės kultūros klodais** – mitologija, simbolika, apeigomis. Tyrimas parodė, kad etninė kultūra turėtų būti skleidžiama moderniomis formomis, ir orientuojantis į gilesnį turinį, bet ne į paviršutiniškas populiarios muzikos, šou formas.

EKGT užsakymu atlikti tyrimai (2010 m.)

Koks priimtinausias etninės kultūros ugdymo modelis?

- 1) pasirenkama etninės kultūros pamoka 5 -12 kl.;
- 2) privaloma etninės kultūros pamoka 5, 9 ir 11 kl., pamokas lydi gyvosios etninės kultūros renginiai (šventės, žygiai, vakaronės ir kt.), yra **folkloro kolektyvas** (ansamblis/klubas/būrelis);
- 3) privaloma etninės kultūros pamoka 1-12 klasėse, pamoką lydi **gyvosios etninės kultūros renginiai**, yra **folkloro kolektyvas**.

Rezultatai: 1-ojo modelio nepasirinko nė vienas mokytojas; 2-ąjį modelį pasirinko 20 % mokytojų; **3-įjį modelį pasirinko 80 % mokytojų.**

Argumentai: Pasirenkama pamoka 5-12 kl. neįmanoma, jei trūksta etninės kultūros pagrindų pradinėse klasėse. 3-iasis modelis leidžia įgyvendinti ugdymo tęstinumo ir perimamumo principą, susieti etninės kultūros mokymą privalomose pamokose su jos pritaikymu mokyklos gyvenime arba neformaliu ugdymu.

Etninės kultūros integravimas

(EKGT 2010 m. tyrimo duomenimis)

Etninė kultūra savo esme yra integralus dalykas, apimantis visas tradicinės gyvenamosios dalis. Dėl to **etninės kultūros integracija į atskirus kitus dalykus yra iš esmės jos išskaidymas, arba dezintegracija**. Etninės kultūros dalių integracija į kitų dalykų mokomąsias programas vyko 20 metų ir nebuvo vaisinga. Bene svarbiausia priežastis – nebuvo parengti etninę kultūrą integruojantys į atskirus dalykus mokytojai.

Išvada : integracija neužtikrina etninės kultūros ugdymo mokyklose efektyvumo.

Apklausti ekspertai pasiūlė **alternatyvią idėją – į etninės kultūros pamokas integruoti kitus mokomuosius dalykus**. Pavyzdžiui, į etninės kultūros pamokas sėkmingai galima būtų integruoti muzikos, pilietinio ugdymo, šeimos pagrindus, dorinio ugdymo pagrindus, choreografijos pamokas, fizinio lavinimo pamokas.

Etninės kultūros plėtros švietimo įstaigose strategija 2009-2012 m.

- Etninės kultūros ugdymo metodinės rekomendacijos ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo pedagogams (toliau – Rekomendacijos);
- Etninės kultūros ugdymo pagrindinio ir vidurinio ugdymo programos (toliau – EK programos), patvirtintos LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymu 2012 m. balandžio 12 d. Nr. V-651;
- EK programos papildė „Rekomenduojamų mokymo priemonių, papildomos literatūros ir kitų šaltinių pagal atskiras temines sritis“ katalogai;
- Ugdymo plėtotės centro metodinė pagalba Etninės kultūros ugdymo bendrųjų programų įgyvendinimui (paskelbta UPC tinklapyje).

Rekomendacijų ir EK programų naujovės

Visos ankstesnės etnokultūrinio ugdymo programos daugiausia akcentavo lietuvių etninę kultūrą, todėl nauja tai, kad Rekomendacijos ir EK programos **skirtos ne tik lietuvių, bet ir Lietuvos tautinių bendrijų ugdymo įstaigoms**, sudarant galimybę kiekvienai tautinei bendrijai giliau pažinti savo etninę kultūrą, o kartu skatinant abipusį lietuvių ir kitų Lietuvoje gyvenančių tautybių tradicijų pažinimą.

EK programos **skirtos ne vien bendrojo lavinimo mokykloms, bet ir neformaliojo švietimo mokykloms.**

Siekiant skirtingam amžiui pritaikyto turinio gairių nuoseklumo, parengtos etnokultūrinio **ugdymo turinio gairės pagal skirtingas amžiaus grupes:**

- ikimokyklinis ugdymas (suskirstant į ankstyvąjį ir amžių nuo 3 metų);
- priešmokyklinis ugdymas;
- pradinis ugdymas (suskirstant į 1–2 ir 3–4 klasių koncentrus);
- pagrindinis ugdymas (suskirstant į 5–6, 7–8 ir 9–10 klasių koncentrus);
- vidurinis ugdymas.

EK programos

EK programos nurodo galimybes mokykloms laisvai pasirinkti vieną iš kelių etnokultūrinio ugdymo įgyvendinimo modelių:

- pasirenkamas etninės kultūros **dalykas**;
- pasirenkamieji etninės kultūros **moduliai**;
- etninės kultūros integravimas į įvairius dalykus pasirenkant iš Programos ne mažiau kaip po 7 temines sritis kiekvienam koncentrui ir pagal jas suplanuojant **integruotas pamokas**, vedamas vieno, dviejų ar daugiau dalykų mokytojų;
- etninės kultūros **integravimas į visus dalykus ir į daugelį mokyklos gyvenimo sričių**;
- etnokultūrinio ugdymo įgyvendinimas **neformaliojo ugdymo** srityje.

Bendrieji ugdymo planai (BUP)

Remiantis EK programomis, į 2013-2014 ir 2014-2015 m. m. pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų BUP buvo įtraukti 134 ir 186 punktai „Etninės kultūros ugdymas“.

Tačiau šių punktų nebeliko 2015-2016 ir 2017-2018 m.m. BUP, kur etnokultūrinis ugdymas paminėtas vien ugdymo turinio integravimui skirtame skirsnyje nurodant, kad EK programos tik rekomenduojama integruoti (62.2 punktas). Tai prasilenkia su EK programų statusu, kadangi jos yra *bendrosios*, o ne *integruojamosios* ar *prevencinės*.

EKGT 2015-06-15 kreipėsi į ŠMM siūlydama BUP koreguoti:

- EK programos nurodyti atskirame skirsnyje „Etninės kultūros ugdymas“;
- visur šalia socialinės-pilietinės veiklos pridėti etnokultūrinį ugdymą;
- įterpti etninę kultūrą į numatytą laisvės kovų istorijos mokymą (18 val.) šalia lietuvių kalbos ir pilietiškumo ugdymo.

ŠMM 2017 m. patvirtino 2017–2018 ir 2018–2019 m.m. BUP, kur nurodė mokykloms pasirinkti EK programose įvardytas etninės kultūros ugdymo formas.

Pilietinio ir tautinio ugdymo 2016-2020 m. tarpinstitucinis veiksmų planas

ŠMM 2016-03-25 patvirtino šį planą (lėšos – iš valstybės biudžeto ir ES fondų), kurį turi įgyvendinti ŠMM, KAM, URM, KM, SADM, SRTRF, Kūno kultūros ir sporto departamentas, Tautinių mažumų departamentas, tačiau tarp plano rengėjų ir vykdytojų nėra EKG. Šiame plane nėra žodžių „etninė kultūra“, planas parengtas vadovaujantis įvairiomis valstybės strategijomis, programomis, teisės aktais, bet jų sąrašė nėra Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo ir EK programų.

Planuojami plano įgyvendinimo rezultatai: išaugs mokinių Pilietinės galios indeksas, dalyvavimas visuomeninių organizacijų ir judėjimų veikloje, jaunimo aktyvumas rinkimuose, gyventojų domėjimasis politika.

To siekiant planuojama: atnaujinti istorijos ir pilietiškumo pagrindų programos; įvertinti istorijos, pilietiškumo pagrindų, lietuvių kalbos ir literatūros vadovėlius; organizuoti šių dalykų mokytojų kvalifikacijos tobulinimą; rekomenduoti aukštosios mokykloms parengti pasirenkamąjį pilietinio ugdymo modulį; parengti Vyriausybei pasiūlymus dėl pilietinės visuomenės fondo įsteigimo siekiant užtikrinti NVO stiprinimą ir plėtrą.

Etninės kultūros pedagogų rengimo problema

Etnokultūrinio ugdymo plėtrą neįmanoma užtikrinti, jei nebus rengiami tam tikslui reikalingi pedagogai arba nebus keliamas pedagogų kvalifikacija etninės kultūros srityje. **Būtina sukurti etninės kultūros pedagogų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo etnokultūrinio ugdymo srityje sistemą bei pagalbos mokytojui priemones.**

Siekiant užtikrinti etninės kultūros tęstinumą, taip pat reikalingi kiti su etninės kultūros plėtra susiję specialistai (etnologai, antropologai, etnomuzikologai, etnoarchitektai, kulinarinio paveldo žinovai ir kt.), kuriuos, kaip minėta, įpareigoja rengti Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas. Tuo tarpu 2009 m. Lietuvoje įvykdžius aukštojo mokslo reformą įvedant „studentų krepšelį“, tokių specialistų rengimas atsidūrė ties išnykimo riba. Dar vienas smūgis – 2016 m. pabaigoje iš studijų kryptių sąrašo išbraukta etnologijos ir folkloristikos kryptis.

Būtina parengti etninės kultūros ugdymo plėtrai skirtą strateginį dokumentą – veiksmų planą ir jį įgyvendinti

Ačiū už dėmesį